

Merikarvian kunta
kirjaamo@merikarvia.fi

Viite Lausuntopyyntö 20.11.2025

Aihe Merikarvia, Holma, asemakaavan muutos, luonnos

Merikarvian kunta on pyytänyt Satakunnan Museon lausuntoa Holman itäosan asemakaavamuutoksen luonnoksesta. Asemakaava-alue sijaitsee Merikarvian ydinkeskustan alueella, Merikarvianjoen keskellä olevassa saaressa. Kaavamuutoksen tarkoituksena on muuttaa alueen käyttöä, joka on voimassa olevassa asemakaavassa osoitettu pienteollisuudelle, mutta ei vastaa kunnan tavoitteita alueen tulevasta käytöstä. Kaavaselostuksen mukaan kaavan tarkoituksena on löytää alueelle sellaista käyttöä, joka tukisi ja täydentäisi alueen ja sen lähiympäristön nykyistä maankäyttöä. Olennaista olisi myös huomioida alueen virkistyskäyttö ja kulttuuriympäristölliset arvot.

Alueella on voimassa Satakunnan vaihemaakuntakaava 2 (2019), jossa alue on osoitettu maakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöksi, *Holmankosken kulttuurimaisema*. Holman saaren läpi kulkee historiallinen tielinjaus, joka jää kaava-alueen ulkopuolelle.

Kohdetta koskee suunnittelumääräys:

Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon alueen kokonaisuus, erityispiirteet ja ominaisluonne siten, että edistetään niihin liittyvien arvojen säilymistä ja kehittämistä mukaan lukien avoimet viljelyalueet. Kaikista aluetta tai kohdetta koskevista suunnitelmista ja hankkeista, jotka oleellisesti muuttavat vallitsevia olosuhteita, tulee museoviranomaiselle varata mahdollisuus lausunnon antamiseen. Kohteen ja siihen olennaisesti kuuluvan lähiympäristön suunnittelussa on otettava huomioon kohteen kulttuuri-, maisema-, luonto- ja ympäristöarvot sekä huolehdittava, ettei toimenpiteillä ja hankkeilla vaaranneta tai heikennetä edellä mainittujen arvojen säilymistä.

Vireillä olevassa Satakunnan maakuntakaava 2050:ssä alue on osoitettu maakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöksi, *Ylikylä ja Holmankosken kulttuurimaisema* (Satakunnan kulttuuriympäristöjen päivitysinventoinnissa 2023). Alueella on voimassa Merikarvian Kirkonkylän - Tuorilan osayleiskaava. Osayleiskaavassa kaava-alue on osoitettu pääosin pientalovaltaiseksi asuntoalueeksi. Mieslaulajien talo on osoitettu julkisten palvelujen ja hallinnon

alueeksi ja saaren eteläreuna virkistysalueeksi. Alueen itäosassa oleva mylly on yleiskaavassa osoitettu suojelukohteeksi. Toinen, huonokuntoisempi mylly on osoitettu kaavassa myllyn/pienvesivoimalan merkinnällä.

Alueen rakennuskaava on vahvistettu 1970. Kaava on vanhentunut eikä siinä ole osoitettu suojelukohteita.

Alueen kulttuuriympäristö

Holman saari on osa Merikarvian kirkonkylän maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä. Holman saaren kohdalla Merikarvianjoki haarautuu kahdeksi uomaksi, joiden rannat ovat maisemallisesti edustavat. Holmankoskessa ja Myllykoskessa on ollut myllyjä ja sahoja jo 1600-luvulta. Myllykoskessa on vielä nähtävissä kiviset patouomat ja vanha Setälän sahamyly. Holmankosken rannalla on entinen Kalkuttan saha ja Uudentalon mylly. Antintien varrella on vuonna 1900 valmistunut entinen vapaapalokunnan talo, joka on toiminut myös suojeluskuntatalona ja Mieslaulajien talona. Merikarvianjoen eteläpuolella sijaitsee 1900-luvun alussa valmistunut uusklassistinen sairaala, joka lopetti toimintansa vuonna 1987, kun uusi terveysasema valmistui viereiselle tontille.

Satakunnan rakennetun kulttuuriympäristön päivitys- ja täydennysinventoinnin mukaan Merikarvian keskusta edustaa vanhaa kirkonkylää, jossa on monipuolista kulttuuri- ja elinkeinohistoriallista rakennuskantaa sekä yksi Suomen suurimmista puukirkoista.

Holman saari on väljästi rakennettu, pääosa rakennuksista sijaitsee Antintien varrella ja ne ovat valmistuneet toisen maailmansodan jälkeen edustaen jälleenrakennuskauden tyyliä. Saaren iäkkäämpää rakennuskantaa edustaa kaava-alueella sijaitseva Setälän mylly, joka on rakennettu 1780-luvulla ja siirretty nykyiselle paikalleen Kokemäeltä 1800-luvun lopulla. Nykyiselle Setälän myllyn paikalle sijainneelle vesimyllylle on myönnetty ensimmäiset privilegiot vuonna 1631. Merikarvian osayleiskaavan inventoinnissa vuodelta 2009 kohde on osoitettu suojeltavaksi luokkaan A.

Antintien varressa sijaitseva mieslaulajien talo, Huvisaaren päärakennus on valmistunut alun perin vapaapalokunnan taloksi vuonna 1900. Myöhemmin se toimi suojeluskuntatalona. Merikarvian mieslaulajien omistuksessa se on ollut vuodesta 1952. Rakennusta on laajennettu 1950-luvulla ja se on peruskorjattu 2000-luvun alussa. Rakennus on korjauksissa menettänyt osan alkuperäisyydestään, mutta se on tunnistettavissa vuosisadan vaihteen yhteiskunnallisten liikkeiden

toimintaympäristöksi. Kohde on osoitettu inventoinnissa vuodelta 2009 suojeltavaksi luokkaan B, lievemmin suojeltava kohde.

Holman saaren läpi kulkee historiallinen tielinjaus, vanha rantatie, joka jää kaava-alueen rajauksen länsipuolelle. Tämä tie oli Turusta Pohjanmaalle kylien kautta kulkeva vanha rantatie, joka oli jo keskiajalla merkittävä kauppareitti ja postitie, sekä ainoa Porista pohjoiseen vienyt väylä. Varhaisimmat tiedot Ahlaisten ja Merikarvian välisen rantatien käytöstä ovat vuodelta 1491.

Satakunnan Museon kannanotto

Rakennettu kulttuuriperintö ja maisema

Asemakaavamuutos alueella on tarpeellinen, sillä edellinen kaava on 1970-luvulta, ja alue on siinä osoitettu pääasiassa pienteollisuuskäyttöön. Silloinen rakennuskaava ei enää palvele tämän hetken tilannetta eikä maankäytöllisiä tarpeita Merikarvialla. Kaavassa on kuitenkin museon näkökulmasta niin suojelullisia kuin kaavateknisiäkin asioita, jotka on käsiteltävä, ennen kuin kaava voi edetä ehdotusvaiheeseen. Museo on kiinnittänyt huomiota erityisesti 1) alueen kulttuuriympäristöön, 2) rakennusoikeuteen ja rakennuspaikkoihin, sekä 3) suojelumerkintöihin.

Kaava-alueena Holman saari on ainutlaatuinen, sillä se sijaitsee Merikarvian ydinkeskustassa ja sen erityisenä arvona kylämiljöölle on saaren ohi virtaava Holmankoski. Sen lisäksi, että koski on merkittävä miljööllinen elementti, se on luonut alueelle elinkeinoja, muun muassa kaksi myllyä, ja vaikuttaa edelleen mahdollistaen kalastus- ja matkailuelinkeinon kosken varrella.

Viitaten museon huomioon 1), kaavaselostuksessa, kohdassa "5.4.1 Vaikutukset kulttuuriympäristöön ja rakennettuun ympäristöön" todetaan, että *"kaavamuutos mahdollistaa merkittävässä määrin uudisrakentamista, joka vaikuttaa kulttuuriympäristöön ja rakennettuun ympäristöön. Uudisrakentamisella ei ole kuitenkaan merkittävää vaikutusta rakennettuun ympäristöön, sillä nykyinen rakentaminen on suuntautunut Antintielle lukuun ottamatta uudentalon pihapiiriä. Kulttuuriympäristöön hankkeella on vaikutusta, mutta toisaalta kaavamuutos tukee Merikarvialle perinteisen kalastuskulttuurin mahdollisuuksia."*

Satakunnan Museo näkee, että kaavahankkeella on merkittävää vaikutusta Holman saaren ja laajemminkin Merikarvian kirkonkylän kulttuuriympäristöön ja rakennettuun ympäristöön. Koska alue on osa maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä, tulee kaavan vaikutuksiin suhteessa kulttuuriympäristöön kiinnittää erityistä huomiota. Juuri Merikarvian historiallinen miljöö tekee paikasta ainutlaatuisen ja vetovoimaisen myös matkailun kannalta, ja tätä ainutlaatuisuutta tulisi vaalia. Nyt laadittava asemakaava lisäisi alueelle rakennuspaikkoja, ja ympäristö muuttuisi merkittävästi. Satakunnan Museo katsoo, että täydennysrakentaminen alueella on mahdollista, mutta se on sovitettava ympäröivään arvokkaaseen kulttuuriympäristöön. Satakunnan Museo esittää, että Holman saaresta tulee laatia kulttuuriympäristöselvitys sekä maisema-analyysi, jossa arvioidaan alueen muutoskestävyyttä sekä kaavamuutoksen vaikutuksia ympäristöön. Samalla myös inventoidaan ja arvotetaan kaava-alueella sijaitsevat rakennukset. Kulttuuriympäristöselvityksen ja maisema-analyysin tulee laatia selvityksiin erikoistunut asiantuntija.

2) Holman saaren keskiosaan on osoitettu 1500 neliötä rakennusoikeutta matkailua palvelevien rakennusten korttelialueelle, samoin mieslaulajien talon tontille on osoitettu 700 neliötä rakennusoikeutta. Mieslaulajien talo on lisäksi osoitettu matkailua palvelevien rakennusten korttelialueeksi. Satakunnan Museo esittää mieslaulajien talon alueelle harkittavaksi jotain muuta kaavamerkintää, joka soveltuisi paremmin yhteiskäytössä olevalle rakennukselle. Ongelmallista on lisäksi, että kaava ei ole huominnut rakennuksen kulttuurihistoriallista ja miljööllistä arvoa. Ongelmallista on myös, että saaren keskiosaan, kunnan omistamalle entiselle peltoalueelle on osoitettu 1500 neliötä rakennusoikeutta, ja rakennuspaikaksi on osoitettu lähes koko tontti. Museon tulkinnan mukaan saaren keskiosan suunnittelumääräys mahdollistaisi nykyisellään paikalle 1500 neliön rakennuksen. Kaavaselostuksen liitteenä olevassa havainnekuvassa saaren keskiosaan on esitetty pientaloja. Museon näkemyksen mukaan tämä tulee kaavaratkaisussa esittää selkeästi, ja asemakaavassa tulee osoittaa selkeästi rakennuspaikat. Satakunnan Museo ei pidä mahdollisena 1500 neliön rakennusta Holman saareen.

Lisäksi AO-tonttien osalta tulisi laatia selkeämmät ohjeet pientalojen koosta. Holman saaren luoteisosaan on osoitettu kaksi pientalotonttia, joiden rakennusoikeus on 300 neliötä. Kaavoitettuja rakennuspaikkoja vastapäätä, kosken vastarannalla sijaitsevat Vanhatalon ja Alaknuusin talot, jotka ovat arvotettu A-luokkaan ja edustavat 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuolen rakennustyyliä. Uudisrakennukset tulee sovittaa ympäristöönsä.

3) Kaavaselostuksessa kulttuurihistorialliseksi kohteeksi on nostettu Uusitalo-niminen tila, joka on rakentunut toisen maailmansodan jälkeen, ja jonka pihapiiriin kuuluvat ulkorakennukset muodostavat todistusvoimaisen kokonaisuuden ja kertovat alueen agraarista historiasta. Satakunnan Museo pitää tätä tärkeänä ja hyvänä nostona, ja yhtyy kaavoittajan näkemykseen tilan kulttuurihistoriallisesta arvosta. Kaavassa on osoitettu suojeltavaksi yksi rakennus (vanha mylly Uusitalo-nimisen tilan pihapiirissä), jonka määräystä SR-1 (Suojeltava rakennus 1-luokka) Satakunnan Museo pitää hyvänä. Tämän lisäksi tulisi harkita merkintää /s (Alue, jolla ympäristö säilytetään), jolla suojeltaisiin pihapiiri ja kokonaisuuteen kuuluvat rakennukset. Alueella on rakennuksia, joilla on kulttuurihistoriallista arvoa ja miljööllistä merkitystä Merikarvian kyläkokonaisuudelle. Ennen kuin kaava etenee, tulee alueen arvot selvittää ja ratkaista suojelullinen tilanne yhdessä kaavasta lausuvien viranomaisten kanssa.

Kaavaluonnoksessa 1780-luvulta peräisin oleva Setälän mylly on jätetty vaille suojelumerkintää ja aluevarauksessa osoitettu puistoksi. Kaavaselostuksessa myllyn on todettu olevan huonokuntoinen ja korjauskelvoton. Satakunnan Museo näkee, että kohteessa tulee järjestää ennen kaavan ehdotusvaihetta katselmus. Katselmukseen osallistuu kiinteistön omistaja, Satakunnan Museon rakennustutkija ja korjausrakentamisen asiantuntija sekä kunnan kaavoituksesta vastaava / kunnan rakennusvalvonnan edustaja. Katselmuksen yhteydessä selvitetään kiinteistön omistajan tavoitteet, historiallisen myllyn mahdolliset korjausehdotukset sekä suojelutarpeet.

Arkeologinen kulttuuriperintö

Suunnittelualueelta ei tunneta muinaisjäänösrekisteriin merkittyjä muinaismuistolain (295/1963) rauhoittamia kiinteitä muinaisjäänöksiä tai muita arkeologisia kohteita. Merikarvian arkeologinen inventointi on kuitenkin jo pahasti vanhentunut eikä vastaa kaavatyön pohjaksi vaadittavaa selvitystä. Lisäksi kunnan alueella ei ole koskaan toteutettu historiallisen ajan arkeologisten kohteiden järjestelmällistä inventointia. Setälän myllyn paikalle on myönnetty ensimmäiset myllyprivilegit jo vuonna 1631, ja on mahdollista, että alueella on säilynyt merkkejä varhaisesta teollisesta toiminnasta. Satakunnan Museo edellyttääkin, että laadittavan Holman saaren kulttuuriympäristöselvityksen yhteydessä tarkastellaan myös suunnittelualueella mahdollisesti säilyneitä historialliselle ajalle ajoittuvia arkeologisia kohteita.

Ennen kaavan etenemistä tulee laatia kulttuuriympäristöselvitys, joka toimitetaan Satakunnan Museolle ja pitää viranomaispalaveri kaavan osallisten kesken. Kaavaehdotus tulee toimittaa lausunnolle Satakunnan Museoon.

Satakunnan Museo

Museonjohtaja Johanna Jakomaa

Tutkija Sanna Kuusikari

Arkeologi Leena Koivisto

Tiedoksi

Varsinais-Suomen ELY-keskus/kirjaamo, Katariina Alaspää
Satakuntaliitto/kirjaamo, Susanna Roslöf, Daniel Nagy
Museovirasto
Merikarvian kunnan rakennusvalvonta
Setälän Myllyn kiinteistönomistaja

Tämä asiakirja on hyväksytty sähköisesti Porin kaupungin asianhallintajärjestelmässä